

„Nyomja meg a gombot, a többit bízza ránk!”

George Eastman

Volt egyszer egy gyár – a Kodaktól a Fortéig

KIÁLLÍTÁS HÁROM SZÍNBEN

EXHIBITION IN THREE SCENES

Once upon a time there was a factory – from Kodak to Forte

“You press the button – we do the rest.”

George Eastman

A Kodak gyár 1922-ben
és a Forte gyár az 1970-es
években / The Kodak factory
in 1922, and the Forte factory
in the 1970s

A hátsó borító: Fekete István
fényképe / On the left-hand
page Photo of István Fekete

Volt egyszer egy gyár – a Kodaktól a Fortéig

KIÁLLÍTÁS HÁROM SZÍNBEN

1. szín

A KODAK/FORTE GYÁR TÖRTÉNETE

2. szín

EGY GYÁR VÉGNAPJAI

Fekete István fotóművész kiállítása

3. szín

FORTEFOREVER '10

Fotóművészet Forte-papíron

Once upon a time there was a factory – from Kodak to Forte

EXHIBITION IN THREE SCENES

1. Scene

THE HISTORY OF THE KODAK/FORTE FACTORY

2. Scene

A FACTORY NEARING ITS END

The exhibition of the photographer István Fekete

3. Scene

FORTEFOREVER '10

Photographic Art on Forte paper

A rendezvény megvalósítását és a katalógus kiadását támogatta

The implementation of the program and the edition of the catalogue were supported by:

NKA Fotóművészeti Kollégiuma / NKA College of Photographic Art

NKA Levéltári Kollégiuma / NKA College of Archives

Dr. Blazsek István, Veszprém

A kiállításokat rendezte / The exhibition was organized by:

Vác Város Levéltára / Vác City Archives

Váci Értéktár – Közérdekű Muzeális Gyűjtemény / The Treasury of Vác – Museum of Public Utility Collection

kriXkraX Produkciós Iroda / kriXkraX Office of Performances

tOTALpLAN Egyesület / tOTALpLAN Association

A kiállítást megnyitotta / The exhibition was launched by:

Dr. Kiss Péter vegyészmérnök / Dr. Péter Kiss, chemical engineer

Keleti Éva fotóművész / Éva Keleti, photographic artist

A kiállító művészek / Participating photographic artists:

Balla András, Bánkúti András, Benkő Imre, Bozsó András, Csontó Lajos, Demeter Ádám, Fekete István, Hajdú József, Haris László, Horváth M. Judit, Illés Barna, Kerekes Gábor, Kóczán Gábor, Kovács Melinda, Lugossi Lugó, Mucsy Szilvia, Nagy Tamás, Rónai Gergő, Stalter György, Szamódy Zsolt, Telek Balázs

Monojlovits Eszter és Illés Márton Újrahívás című performansza / The Dark Room presented a performance
Zenei kíséret / accompaniment: Zádor Tamás

A katalógust összeállította / Main Organiser:

Horváth M. Ferenc

Vác Város Levéltára / Vác City Archives

Vác, 2010

ISBN 978-963-87737-4-6

BEVEZETŐ

Többen is kérdezték, miért éppen a Kodak/Forte gyár történetét „állítottuk színre”, hiszen Vácott több, még korábban alapított gyár is működött? Valóban miért is? Ennek több oka is van. A legalapvetőbb, hogy Magyarországon a Kodak/Forte gyár több évtizeden át, a fényképezés tömeges elterjedésétől kezdve, egyedüliként jelentette a fotókémiai ipart. Produktumait, a filmet és a fotópapírt, vagyis a képi megjelenítésnek ezeket az alapanyagait pedig sokan használták az országban, művészek és „hétköznapi” emberek egyaránt. Ez utóbbiak körét éppen George Eastman kisfilmje és a könnyen kezelhető boxgépek tágították ki. Továbbá a múltban sokan kötődtek a gyárhoz, még többen termékeihez: a gyár dolgozói, különféle beszállítói, kereskedelmi partnerei, a gyár termékeit használó fotóművészek, és évtizedeken át az a sok milliónyi személy, aki Kodak-papírt, Forte-filmet és fotópapírt vásárolt.

Mindezekon túl érzékelni lehetett az egykori Fortes dolgozókkal történt beszélgetések során, hogy ez a gyár más, néhány dologban különb volt, mint a többi váci gyár. A kiállítás anyagának gyűjtése során derült ki, hogy az egykori „Fortes” családok otthonaiban, a szekrények mélyén Kodak-fényképalbum, Kodak-relikviák, eredeti csomagolásban megőrzött Forte-szatyor, Forte-pólóing, Forte-sapka, Forte-esernyő, Forte-márkajelzéses csecsebecsék, kitüntetések, oklevelek és fényképek rejlenek. Mind megannyi, mostanáig féltve őrzött emlék. Egy gyár, pontosabban egy gyárra épülő, az elmúlt évtizedek során több néven működő vállalat múltjának megmaradt tanútárgyai, és most már

történeti dokumentumai. Mindezek azt az erős kapcsot bizonyítják, amivel a Kodak/Forte gyári dolgozók kötődtek munkahelyükhöz. S ha volt is olyan, aki megsemmisítette ezeket a tárgyi emlékeket, azt csak azért tette, mert a gyár megszűnése miatti fájdalmát fejezte így ki. Igen, a Kodak/Forte gyárat szerették az ott dolgozók.

Ugyanakkor mi, akik csak használói voltunk a gyár termékeinek, mi sem voltunk, lehettünk közömbösek iránta. Az általa gyártott filmeket általában nem kedveltük, jobbnak tartottunk más márkákat, de fotópapírjaival csak akkor voltunk elégedetlenek, amikor kiderült a sötétkamrában, hogy nem fekszik egyenesen a nagyítógép asztallapján, és a nagyítást először a papír kiegyengetésével kell kezdenünk. Ennek ellenére Forte-papírra nagyítani élményt jelentett.

E kiállítás megrendezésének ötletét a Forte gyár megszűnése, majd az ezt követő nosztalgiahullám adta. A kiállítás szerkezete, hármas tagozódása is azt a sokszálú viszonyt tükrözi, amit a gyár (közel)múltja és utóélete jelentett az embereknek.

A kiállítás **első színében** a Kodak/Forte gyár történetét jelenítettük meg. Ennek során azonban nem törekedtünk múltja teljes körű bemutatására, hiszen célunk nem ez volt, hanem az, hogy – Magyarország egyetlen fotótermékeket gyártó vállalatához illően – többnyire korabeli fényképek és tárgyi emlékek segítségével elevenítsük fel e gyár múltját, még inkább annak fontosabb mozzanatait a kezdetektől a megszűnés fájdalmas pillanatáig. A megjelenített levéltári

iratok és újságcikkek is csak a legalapvetőbb gyári eseményekre: az alapításra, a cégbírósági bejegyzésre, a gyáreladásra, az államosítás körülményeire, a II. világháborús károokra, az újraindulásra, a szocialista vállalat néhány jellemző fontos eseményére és a privatizációra vonatkoznak. Ugyanakkor reméljük, hogy a fényképek érzékeltek a történelmi idők jellemző vonásait, hangulatát is.

Jóllehet a Vác Város Levéltárában őrzött vállalati iratgyűjtemések közül a Forte iratanyaga a legteljesebb, legváltozatosabb, ráadásul – nem véletlenül – e gyár iratanyagában több levéltári doboznyi fénykép és negatív is található, ennek ellenére felhívást tettünk közzé, kérve egykori Kodakos/Fortes dolgozókat emlékeik „közre” adására. E gyűjtőmunka során is tapasztaltuk, hogy a gyár milyen nagy mértékben meghatározó volt az ott dolgozók életében, és hányan gondolnak vissza örömmel az ott eltöltött évek-évtizedekre, de szinte mindenki fájdalommal, sőt néha dühvel megszűnésére.

A Forte – már csak jól megfontolt gazdasági érdekből is – sohasem tagadta meg Kodakos múltját, és működése során minden területen igyekezett továbbvinni elődje hagyományait, akár a termelés színvonaláról és az értékesítésről, akár dolgozóinak szociális és kulturális ellátásáról volt szó. A Forte ugyanakkor több évtizeden át „szocialista” vállalat volt, melynek működési alapelvei és lehetőségei azonosak voltak a többi sorstárs vállalatéval, és ez a szabad piacon behozhatatlan hátrány jelentett. Amikor viszont a szabadságával élhetett volna, akkorra már nemcsak a gaz-

dasági körülmények változtak meg, hanem gyakorlatilag megszűnt a tömeges filmalapú fényképezés.

A Kodakban/Forteban – olvasva dolgozók iskolai végzettségére vonatkozó alapítói szándékokat és hallgatva az elbeszélte történeteket – ki kellett érdemelni az itteni munkahelyet, de mint többen mondták, még a Fortes pótlóinget is. Nem véletlen, hogy a dolgozók többségében kialakult egyfajta pozitív „Forte-érzés”, ami még a „Fortes gyerekek” életében is megjelent.

Nem beszélve az ország-világ által használt Forte-termékekről: kevésbé a Forte-filmekről, inkább a Forte-fotópapírokról, melyek – a Dunai Cement- és Mészmű (DCM) által „termelt” és a város területére, valamint a gyár üzemhelyiségeibe „szállított” por ellenére – rangot értek el a világpiacon is. Egészen 2004-ig. Akkor megtört a varázs, és megkezdődött a Forte lassú haldoklása és felszámolása.

A kiállítás **második színében** Fekete István fotóművésznek a Forte gyárról 2007-ben készített pillanatfelvételeit láthatjuk, annak végnapjairól és az utolsó „kiszereletről”. Ma már ezek a felvételek is a gyár múltját idézik fel.

2007-ben neves fotóművészek Forte-papírra készített műveiket mutatták be a Mai Manó Magyar Fotográfusok Házában, ForteForever címmel. A kiállítás **harmadik színe** e tárlat kibővített anyagát, Forte-papíron készített nagyítások kópiáit tárja a nézők elé.

Íme, volt egyszer egy gyár...

élt 85 évet.

1912

A balkáni, kelet-európai és oroszországi fotópapír-igények kielégítése céljából felvetődik a Kodak cég terjeszkedése. Ennek érdekében George Eastman felvásárolja Kenneth Mees angliai és – a magyar kormányval folytatott tárgyalások eredményeképpen – magyarországi lemezöntő cégeit (Wrattan and Wainwright Ltd., Croydon).

A Kodakot a Wrattan cégtől átvett Ranzenberger János képviseli Magyarországon. A Húvösvölgy helyett a kiváló adottságokkal – a Duna mint vízi út, a fővasútvonal, a tiszta levegő és víz – rendelkező Vác lesz a Kodak magyarországi gyárának székhelye.

1913

A Kodak megvásárolja a püspöki Zöldfai malom melletti 26 holdas csemeteket.

Szóllósy Aurél és Kauser Andor tervei alapján, Kauser Gyula budapesti építőmester irányításával megkezdődik az építkezés, és az I. világháború kitöréséig felépül a gépház, a víztorony, a baritáló épület és a gépészlakás.

1914

Az I. világháború miatt leáll a gyár építése.

1921

W. G. Bent, az európai Kodak gyárak igazgatója elrendeli a 80 ezer angol fontba kerülő építkezés folytatását. Hatszáz munkás végzi a munkálatokat.

1922. március 19.

Felavatják a Kodak váci gyárát. A fotópapír-termelés angol vezetés mellett 48 fővel indul. A tervektől eltérően filmet nem gyártott a Kodak váci gyára. Új iparág, a fotókémia jött létre Magyarországon.

Első vezetők: William Levis Henderson gazdasági igazgató, Ranzenberger János műszaki igazgató, Fred Lutty fotópapír-gyártás; helyettesek: Tarnai Gáspár (brómemulzió osztály) és Ulrich István (gázfényemulzió osztály); emulzióöntő és fotópapír-kiszerező: W. Wells; helyettesei: Schulcz Ferenc (emulzióöntő), Gábel Vilmos (papírkiszerező); papírosztály: J. Schumann; gépészmérnök: Koltai Kálmán; főgépész: Thury János; karbantartó műhely: Tárnok István; elektromos részleg: Schulcz János; baritüzem, analitikai labor, oldatkészítő részleg: Lenkei Árpád; helyettese: Rácskay Ernő, művezető: Gyetven János.

Elvégzik az Angliában és a Vácott gyártott fotópapír próbáját: a váci azonos minőségű volt az angliaiéval. Hétféle fotópapírt gyárt a Kodak: Bromide brómezüst pozitív papír négy fokozatban, Bromesko brómklórezüst pozitív papír négy fokozatban, Kodura klórbrómezüst pozitív papír egy fokozatban, Velox klórezüst pozitív papír öt fokozatban, röntgenpapír, Dokument papír és Regiszter papír.

szeptember

Mittermann Mihály – és negyvenhét dolgozó által aláírt – levelében jobb bánásmódot, fizetést és szaktudásnak megfelelő munkakört kér a munkásoknak. Mittermant elbocsátják, a többi munkás sztrájkba lép.

1923

Henderson igazgató halála után Ernest Davey az új ügyvezető igazgató.

1924

Korszerű kétöntetű öntőgépet állítanak be.

1926

Polster Alfréd – a gyár első mérnöki végzettségű alkalmazottja – veszi át a fotólaboratórium és a gyártás-vizsgálatok irányítását.

1928. május 17.

George Eastman meglátogatja a váci gyárat.

1930-as évek eleje

Ortokromatikus, klórezüst alapú fotópapírt gyártanak.

1932. november 14.

Megalakul a Kodak Szórakoztató Egyesület.

1935–1939. szeptember

A gyár igazgatója Fred Luty.

1937

Megkezdik a melegtónusú Bromesco papírok gyártását. Ranzenberger János – aki ismeretlen helyre távozik – munkaviszonya megszűnik a gyárnál.

1939

A gyár 160 főt foglalkoztat és évi 800 ezer négyzetméter fotópapírt gyárt.

szeptember 6.

Az angol vezetőség elhagyja a gyárat. A műszaki igazgató dr. Polster Alfréd, a kereskedelmi igazgató dr. Pojlák János.

1939–1944

A gyár létszáma 176 fő. Éves termelése 800 ezer négyzetméter papír.

1944. április

A gyárat hadiüzemmé nyilvánítják, és az I. osztályú hadiüzem élére német katonai parancsnokot neveznek ki.

november

Uszályokon szállítják ki a németek a gyár gépeit, nyersanyagait és késztermékeit.

december 4–5.

Angolszász repülőgépek bombázzák a gyárat, amit 49 bombatalálat ér. Öt gyári alkalmazott – Ulrich István osztályvezető, Sztronk József, Hlatky Miklós, Lukács János és Potondi Margit – meghal. Megsemmisül a brómemulziófőző, a gázfényemulziófőző, a központi hűtőkondenzátor. Az anyagi kár 4 millió pengő.

december 8. után

Markó József városi főmérnök és Nagy Károly vezetésével megkezdődik a károk helyreállítása a gyárban.

1945. szeptember

Németországban és Csehszlovákiában megtalálják a gyár felszerelését és nyersanyagait.

1946 tavasza

A Kodak megkezdik a gyár felszámolását, és csak két igazgatót, a főgépészt, pénztárost és nyolc őr alkalmaznak.

1947. január

A Kodak Ltd. londoni igazgatója, C. F. Robinson igazgató és dr. Polster Alfréd a gyár eladásáról tárgyal több befektetővel.

március 22.

A belügyminiszter feloszlatja a Kodak Szórakoztató Egyesületet.

március 31.

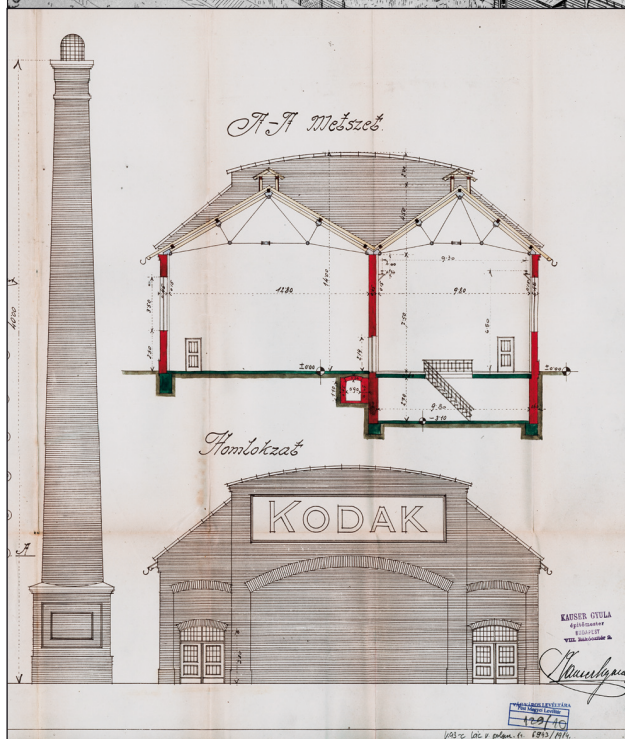
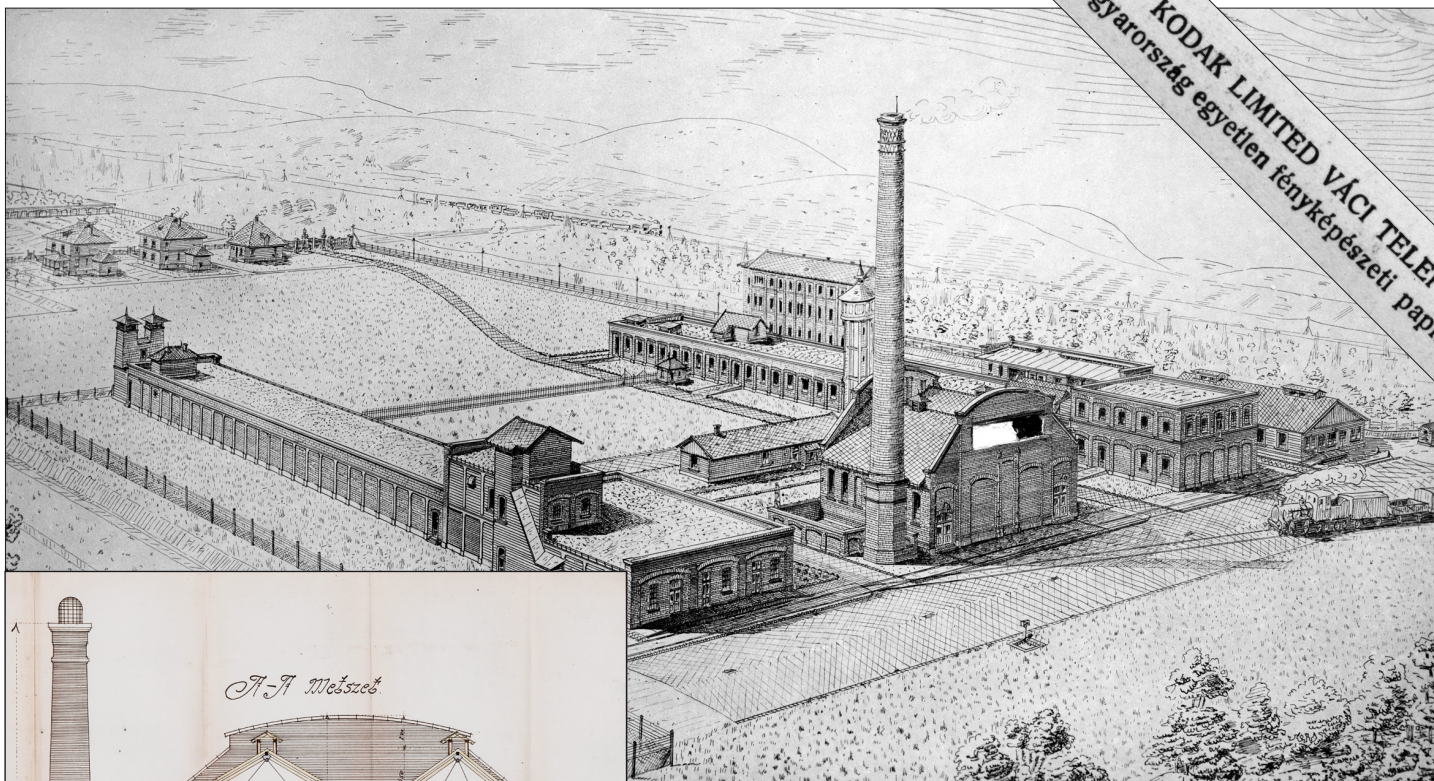
A Kodak értesíti a Magyar Általános Hitelbankot gyár-eladási szándékáról.

június 30.

A Kodak Ltd. eladja váci gyárat a Magyar Általános Hitelbanknak, és a cég megköti a bank által megalapított Forte Fotokémiai Ipar Rt.-vel az adásvételi szerződést. Az ingatlant és az épületeket 12 ezer fontsterlingért, a gyári berendezéseket és gépeket 616 ezer forintért értékesítik.

KODAK LIMITED VÁCI TELEPE.
Magyarország egyetlen fényképeszteti papírgyára.

A Kodak gyár legjellegzetesebb építménye,
a kazánház és a kémény tervrajza (1914)
/ The blueprint of the most characteristic building of the
Kodak factory, that of the boiler-house and the chimney

A Kodak gyár 1922. évi építkezése
/ The construction of the Kodak factory in 1922

KODAK LIMITED
GYÁR ÉPÍTKEZÉSE
VÁCZ

KODAK, LIMITED
MAGYARORSZÁGI FIÓKJA
VÁC.

A Kodak gyár látképe / The view of the Kodak factory

A Kodak Ltd. vezetői: Ranzenberger János, Ernest Davey váci gyárigazgató és Fred Luty rochesteri igazgató
/ Managers of Kodak Ltd.: János Ranzenberger, Ernest Davey, factory managers in Vác, and Fred Luty, manager in Rochester

George Eastman 1928-as váci látogatása
/ George Eastman's visit in Vác in 1928

G. Eastman emléktáblájának avatása a váci gyárban, 1934 / The inauguration of the G. Eastman memorial plaque in the Vác factory in 1934

Az igazgatói iroda / The Manager's Office

A papírkiszerező
/ Getting paper ready for transport

A papírkiszerező dolgozói / Workers at paper packaging

A Vácott gyártott fotópapírok mintakönyve / The sample book of photographic papers manufactured in Vác

A gyár futballcsapata / The football team of the factory

1947. március 28.

Aschner Pál, a Neményi Testvérek Papírgyár Rt. ügyvezető igazgatója, dr. Halász Ferenc, a Mezőgazdasági Ipar Rt. vezérigazgatója, Kertész Pál okleveles gépészmérnök, valamint dr. Kiss Ferenc Sándor bankigazgató, dr. Lukács Antal ügyvezető igazgató és dr. Molnár György c. igazgató a Magyar Általános Hitelbank részéről kérelmezik az iparügyi minisztertől a váci székhelyű Forte Fotokémiai Ipar Rt. megalakításának engedélyezését, egyúttal benyújtják a társaság alapszabály-tervezetét.

május 23.

Megalapítják a Forte Fotokémiai Ipar Rt.-ét

március–1948. január 12.

Eltakarítják a háborús romokat, helyreállítják az üzemeket és a gépeket üzembe helyezik. Az elvégzett munka értéke 324 ezer forint.

június 18.

Beindítják az üzemet.

július 16., de. 10 óra

A Forte Fotokémiai Ipar Rt. ünnepélyes megnyitója. Bemutatják az újjáépített munkatermeket. Ekkor 97 dolgozója van a gyárnak. Portura papírt gyártanak.

július

Üzemvezető Polster Alfréd.

július 23.

Polster Alfréd eladja az új gyárnak gyakorlati és kutatómunkájának eredményeit.

Megnyitják a Budapest, Tükör utcai kereskedelmi irodát. Üzemi konyha létesül.

1948. április 28.

Darvas László igazgató (1950. július 20-ig)

augusztus 7.

A vállalat egyoldalúan felbontja a Polster Alfréddal kötött szerződést, aki néhány hónap múlva elhagyja a gyárat.

1949. április 8.

A bankokat, így Magyar Általános Hitelbankot a gyárral együtt államosítják.

április 13.

Cégbírószági bejegyzéssel megalakul a Forte Fotokémiai Ipar Nemzeti Vállalat (N. V.).

A dolgozók száma 129.

április

Zentel Róbert irányításával megindítják a fotólemez gyártását.

július 25.

Dékány Géza (1949. szeptember 6-ig) ideiglenes vállalatvezető

szeptember–november

Kiszel István ideiglenes vállalatvezető

szeptember–1950. május

Megjelenik a vállalat kiadásában az Új Magyar Fotó című lap. A szerkesztőbizottság tagjai: Darvas László, Kiszel István és Vadas Ernő.

Berendeznek egy üzemi orvosi rendelőt.

Megkezdődik a filmgyár építése Gubisch Károly gépész és Pohl János irányításával. A beruházás értéke 15 millió forint.

Forgalomba kerül a Magyar Optikai Művek által gyártott, a Forte neve alatt 1951-ig forgalmazott Optifort fényképezőgép.

1949 vége

Filmöntési kísérleteket végeznek. A munkát Zentel Róbert (1949–1963 között a gyár főmérnöke) irányítja.

1950. április 1.

Az Optikai és Finommechanikai Központi Kutatólaboratórium Fotókémiai és Fototechnikai Osztálya (fejlesztő laboratórium) létesül a gyártelepen. Első vezetője – a később Kossuth-díjas – dr. Fári László.

július 12.

Kisszel István igazgató (1951. június 30-ig)

1951 eleje

Megindul a roll- és a kisfilmgyártás az új filmöntő üzemben.

július 1.

Kardos Ferenc az igazgató (1952. március 31-ig)

1952. április 1.

Kováts Béla az igazgató (1953. szeptember 30-ig)

május 1.

Felavatják a bölcsődét és az óvodát.

1953

A gyár elnyeri az első Élüzem címet.

október 1.

Kisszel István az igazgató (1956 novemberéig)

1954

Megkezdik röntgenfilmek gyártását.

A kutatólaboratórium beolvad a gyári szervezetbe. Későbbi vezetői: dr. Keipert Miklós, dr. Evva Ferenc, Radó Aurél és Szűcs Miklós voltak.

Ritlop Károly irányításával nagy teljesítményű, fordítópályás papírontót helyeznek üzembe.

1955

Élüzem cím

A gyárban 529-en dolgoznak; 1 millió 933 ezer négyzetméter papírt és 319 ezer négyzetméter filmet gyártanak.

1956. július

A gyár vizsgálatot végeztet a Dunai Cement- és Mészmű létesítése következtében várható „porszórásról”.

október

Az 1956-os forradalom idején dr. Polster Alfréd a Munkástanács elnöke, majd igazgatója. Kincses Gyula osztályvezető és a gyár kutatói szakemberek kinevezését kéri a vállalathoz a Vegyipari Minisztériumtól.

1956. november

Kinevezik Merész Henrikné kormánybiztost (1957. február 15-ig)

1957 tavasza

Több éves kutatómunka eredményeképpen megkezdik a színes kino pozitív film gyártását.

február 16.

Lenyó László az igazgató (1988. február végéig)

1957–1961

Öt alkalommal nyeri el a gyár az Élüzem címet.

1958. I. félév

A Nehézipari Miniszter és a Vegyipari Szakszervezet elnökségének vándorzászlaját kapja meg a gyár.

1958–1963

I. rekonstrukciós – 300 millió forintos – beruházás során új filmöntő épül (egytálas helyett kéttálas), bővítik a klimatizációs, a porvédelmi és a szárítórendszert, megépül a vízmű első része, az új filmkiszerező üzem és a meo-laboratórium. A szabadban elhelyezett íves szárítópálya a fotóiparban egyedülálló volt.

1959

A gyár elnyeri a Minisztertanács és a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) vörös vándorzászlaját.

Újjászervezik a gyári munkaverseny-mozgalmat.

Az első szocialista brigádot 1960-ban alakítják meg.

1960

Korszerűbb termékeket gyártanak, megjelennek a fluorográfiai filmek, a mikroográfiai anyagok és a Fortecolor Typ2 színes fotópapír.

1961–1968

A II. rekonstrukciós beruházás során elkészül a 11 szintes emulziós üzem, az öntéselőkészítő üzem, az új barit-, új öntő-, új tmk-üzem és az új hűtőtelep. Átépítik a kazánházat (széntüzelés helyett olajtüzelés), kibővítik az irodaházat, korszerűsítik a dobozüzemet, a konyhát és a gyermekintézményeket. Kibővítik a klimatizálási és porvédelmi rendszert. Korszerűsítik a laboratórium, a film- és papírkiszereelő, valamint a baritüzem gépeit. A beruházás értéke 341 millió 600 ezer forint volt.

1968

Az új gazdaságirányítási rendszerben gazdaságilag önállóvá válik a Forte. A piacon megjelenik a Fluorofort ernyőképfilm és a Fortecolor Typ. II. színes papír, a magas érzékenységű fotófilm és a barna tónusú fotópapír. Több mint ötven országgal van kereskedelmi kapcsolata a gyárnak. Évente 10 millió négyzetméter papírt és 1 millió négyzetméter filmet gyártanak.

1970

Mintabolt nyílik Budapesten.

1971

Kiváló Vállalat cím. Szakorvosi rendelő nyílik.

1972

Megkezdí működését a budapesti, Thaly Kálmán utcai színes kidolgozó laboratórium.

1975, 1976

Kiváló Vállalat cím

1977

Megkezdődik a korszerű C-41-es eljárás szerint kidolgozható színes negatívfilm-gyártás.

1981

Kiváló Vállalat cím

1985. június 13.

Felavatják a Petzval József Fotótechnika-történeti Gyűjteményt, mely csak néhány éven át működik.

1985

Befejezik az extrúziós öntőrendszer kiépítését.

1987

Megkezdik a műanyag bevonatú poligrade papírok gyártását.

1988

A gyár igazgatója Peterdy Vince (1992. június 30-ig)

1989

Megalakul a vállalati tanács.

1992. július 1.

100%-os állami tulajdonú részvénytársasággá alakul át a vállalat. Neve: Forte Fotokémia Rt. Első elnök-vezérigazgató Peterdy Vince (1998. október 15-ig)

1994 tavasza

Az addig 100%-os állami tulajdonban levő részvénytársaság 50% + 1 részvény erejéig a menedzserek és a munkavállalók tulajdonába kerül a Munkavállalói Részvénytulajdonosi Program (MRP) keretén belül.

1998

Kozsik László elnök-vezérigazgató (2003-ig)

2003

Kummer Béla vezérigazgató (2007-ig)

2004

A gyár felszámolást kér maga ellen.

2005

A Forte Fotokémia Rt.-ét csurgói befektetők veszik meg. A vállalkozás új neve: FORTEINVEST Tőkebefektető Kft.

2007. február

Megszünteti fotóipari tevékenységét a FORTEINVEST Kft.

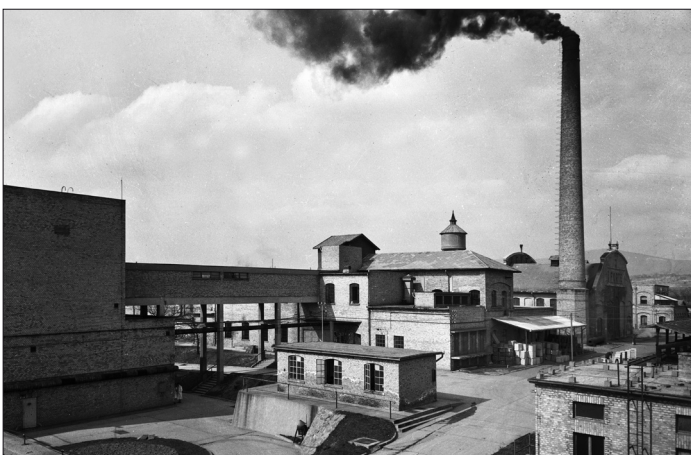

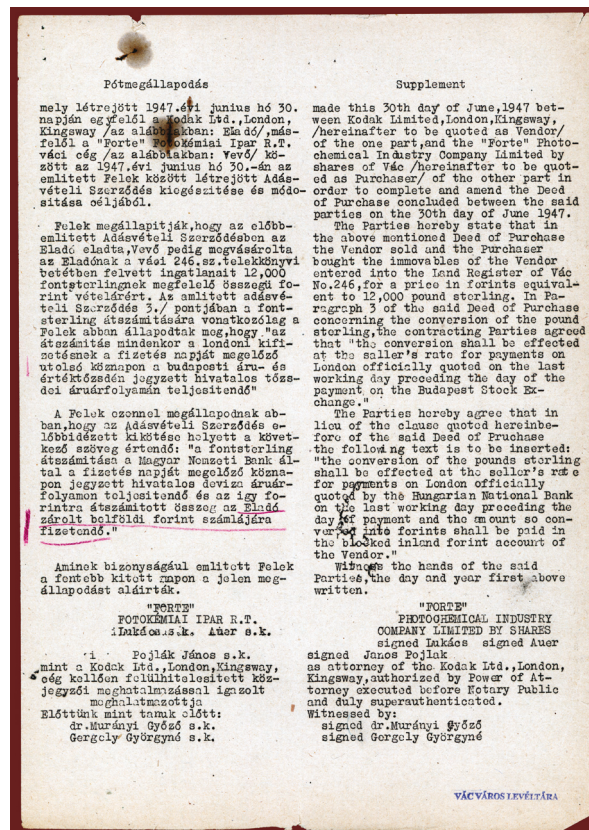
A lebombázott gyár 1944 decemberében / The factory destroyed by bombs in December 1944

Az 1949-ben államosított gyár / The nationalized factory in 1949

A gyárépület az új filmgyárral, 1951 / The factory building with the new film manufacturing company, 1951

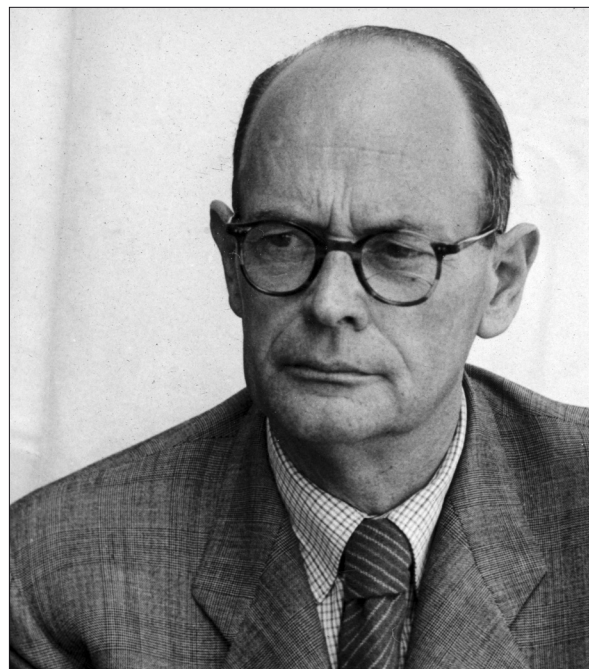
A Kodak Ltd. és a Forte Fotokémia Ipar Rt. adásvételi szerződése, 1947 / The Trading Contract of Kodak Ltd. and the Forte Photochemical Industry Pty in 1947

Az 1960-as évek nagyberuházása, a tízeleteres torony-épület és a szárítóív/ The great project of the 1960s, the ten-floor highrise with the desiccator arch

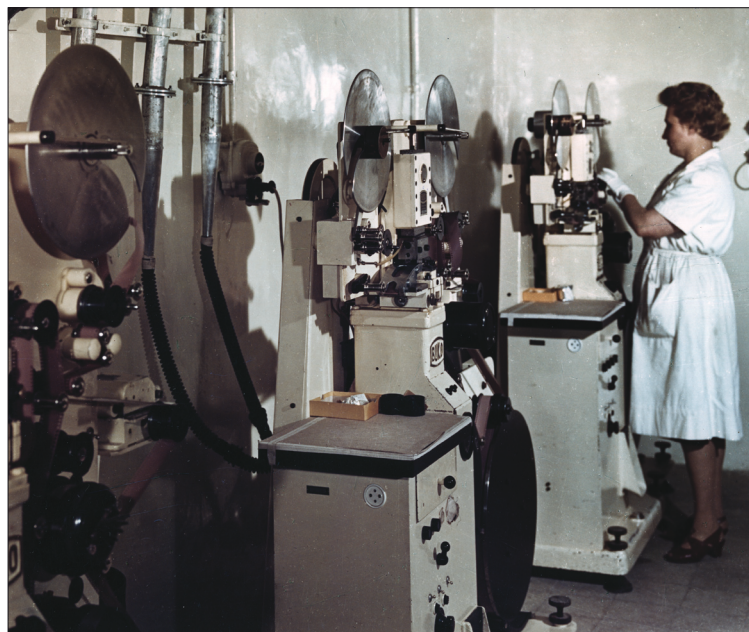
A kutatólaboratórium munkatársai: dr. Evva Ferenc, dr. Keipert Miklósné, Payer Ilona és dr. Vajta Gáborné / Fellows at the research laboratory: dr. Ferenc Evva, dr. Ilona Payer Mrs Miklós Keipert, and dr. Gáborné Vajta

Polster Alfréd vegyész mérnök, a gyár vegyészeti titkainak tudója / Alfréd Polster, chemical engineer, expert of the factory's chemical know-how

A baritüzem / The barite plant

A filmkiszereelő / Film packaging

Szovjet delegáció a székesegyház előtt felállított szovjet katonai emlékmű előtt / A group of Soviet delegates in front of the Soviet Military Memorial built in front of the Cathedral

Az 1972. május 1-jei ünnepségen beszédet mond Lenyó László igazgató / László Lenyó, the manager delivering a speech at 1st May festival in 1972

A filmkiszereelőben röntgenfilmeket csomagolnak
/ Packing X-ray films at the film packaging section

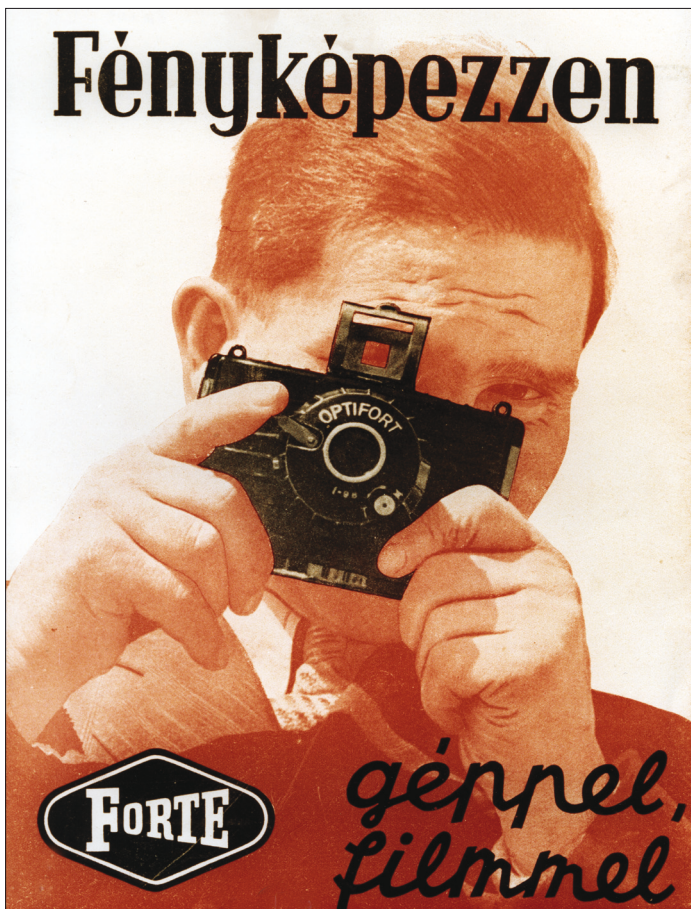
A Forte reklámautója Egyiptomban
/ The Forte advertising van in Egypt

Forte-termékek / Forte-products

Fotokina

Fényképezzen Forte-géppel és filmmel!
/ Take photos by Forte-cameras and film!

Az 1986-ban elnyert America Award-díj
/ The America Award prize won in 1986

A gyár kézilabdacsapata az 1950-es évek május 1-jei felvonulásán
/ The handball team of the factory on 1st May procession in 1950

A barit osztály dolgozói az '50-es években
/ Workers of the barite plant in the 1950s

A papírkiszerező dolgozói
/ Fellow workers of the paper packaging

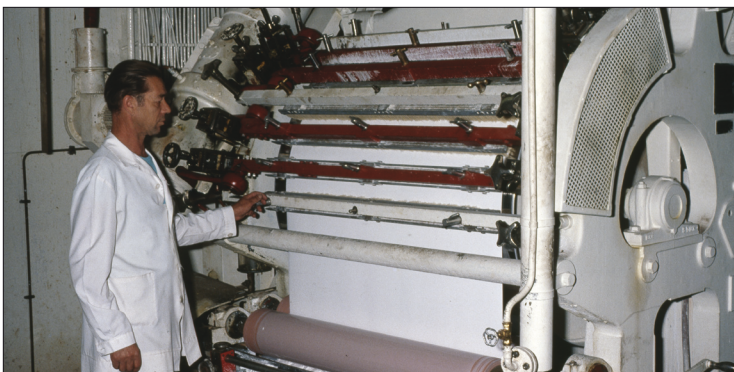
A gázfényelő és főző dolgozói az '50-es években
/ Fellow workers at the gas-glazery and boilers in the 1950s

A tmk-műhely munkatársai
/ Workers at the preventive maintenance workshop

A gyár futballcsapata, 1961
/ The football team of the factory in 1961

A prégező kalandernél Stefanik András
/ András Stefanik at the mounting calender

Filmkészelőben Kovácsné Sztranyán Erzsébet
/ Mrs Kovács Erzsébet Sztranyán at the film packaging department

Az oldatkészítő laborban Adamek Gáborné
/ Mrs Gábor Adamek at the solution-preparing laboratory

Papírkészelő / 1949–1950 / Paper packaging in 1949–50

A meo dolgozó / Fellow workers of the Quality Control Department

A gyerekkori „Forte-érzés” / The childhood „Forte-feeling”

Forte Forever '10 – Photographic Art on Forte-paper

Telek Balázs
Teremtettek / The Created

Stalter György – Tólápa / 1982

Kerekes Gábor – KRISTÁLY DEMO

Horváth M. Judit – Hernádnémeti / 1992

PRÉCIS

The photochemical industry in Hungary was brought into being by the Kodak firm, when they established a subsidiary in 1912, and they started the construction of a factory manufacturing dry plates in Vác in the same year. During the I World War the construction was suspended, being only resumed in 1922.

The Kodak factory only manufactured photographic paper in Hungary, initially 81 thousand, and later, in 1943 1 million square meters of it.

George Eastman, the factory founder visited Vác in 1928. He was donated a memorial plaque, placed on the factory wall in 1934, and a street in Vác was named after him.

During II World War, in April of 1944, they declared the factory a munitions company, and part of its instalments and raw materials were transported to Germany and Czechoslovakia by the German army in November of the same year. On 5th December 1944, the bombardments of the Anglo-Saxon air-force, caused serious damage to the factory, which was situated in the vicinity of the railways.

Following this the factory was closed, and Kodak sold the subsidiary to the Forte Photochemical Pty, which was originally established by the Hungarian General Credit Bank, in 1947. Once the banks in Hungary were nationalized in 1949 the factory became government owned as well, and from then on its name was the Forte Photochemistry Industrial Company.

Big investments were effectuated in two different periods of time, between 1949–1958, and 1961–1968. During these two phases a film-factory equipped with new machinery, an 11-story emulsion plant, a plant for preparation of mouldings, a new barite-, new moulding-, a new preventive maintenance workshop and a refrigeration site were built, the air-conditioning- and the dust-guarding systems, the research laboratory and several social constructions were modernized. In 1947 100 thousand, in 1957 5 million, and

in 1968 10 million m² of photographic paper, as well as 700 thousand and later 1 million m² of film were manufactured in the factory which gave employment to 1200-1500 people.

Half of the products of the factory, whose majority were developed based on the factory's own research, were exported to over 50 countries.

The factory became a 100% government owned Ltd company in 1992. In 1994 the managers and the employees acquired majority ownership.

The Forte was a „socialist“ enterprise for decades, whose functional principles and basic mode of operation were similar to those of the other companies, „companions in distress“, which meant an irremediable drawback in the free market. However when they could have taken the new opportunity during the 1990 change of regime, by that time not only the economic conditions had changed but also the film-based photography had practically ceased to exist.

In 2004 the company requested liquidation, and the FORTEINVEST Capital Investment Ltd was established in its place. Their tasks were to dispose of the factory instalments and to utilize the real estate. Once upon a time there was a factory ... it lived 85 years.

In 2007 a multitude of photographers visited the factory for the last dismounting. They came to entomb and to remember. The idea of organising the exhibition (Once upon a time there was a factory – from Kodak to Forte) was induced by the cessation of the renowned factory; it's being bewailed by former employees and the town itself, as well as the wave of nostalgia following this.

The structure of the exhibition, its threefold division reflects the manifold rapport of townfolk to the (recent) past and the last days of the factory, creating three different „scenes“ in the course of time. The 1st scene demonstrates the history of the Kodak/Forte factory, the 2nd one shows István Fekete, the photographic artist's photos about the last days of the factory, and in the 3rd scene (entitled ForteForever'10) we can witness copies of blow-ups on Forte-paper by famous photographic artists.

FORRÁSOK / SOURCES

A Forte gyár 50 éves. Fotó, 1972. 7. szám

[*A Forte Fotokémiai Ipar története*]. Kézirat. Vác, 1959. Magyar Vegyészeti Múzeum, Várpalota

Forte fotópapírok. Vác, 1957.

Győri Lajos: *Forte Fotokémia Részvénytársaság.* (www.mafosz.hu/Fototortenet/Forte)

Kodak Limited váci gyára. Fotóművészeti Hírek, 1934, 5. szám

Kodak Works Bulletin. Special Vác Number. Vol. 7, Wealdstone, Middlesex, September, 1925, No. 5.

Lukácsovics Ferenc–Radó Aurél: *Hazai fotópapírok.* Bp. 1959.

Lukácsovics Ferenc: *Hazai negatívanyagok.* Bp. 1959.

A magyar fotokémiai ipar rövid története. Szerk.: Bányász Hédi. Lektorálta: Gyergyai Miklós. [Vác, 1972.]

A magyar vegyipar. Bp. 1967.

Néder Frigyes: *A magyar fotokémiai ipar kialakulása, tevékenysége és jelenlegi helyzete.*

Magyar Kémikusok Lapja, XXXV (1980), 9. szám

Próder István: *70 éve épült fel a váci Forte gyár.* Magyar Kémikusok Lapja, XLVII (1992), 10. szám

Tíz éves a magyar fotófilm gyártás. Fotó, 1961, 6. szám

Vác Város Levéltára, XI. 8 A Kodak Ltd. Váci Gyárának iratai, XV. 34 Fényképek levéltári gyűjteménye,

XXIX. 4 A Forte Fotokémiai Ipari Vállalat iratai

Zentel Róbert: *Negyven éves a fotokémiai ipar.* Fotó, 1962, 4. szám

Zsigmondi Mária: *Egy százalék – világszínvonalon.* Fotóművészet, 1979, 4. szám

Kiadja / Publisher: Vác Város Levéltára / Vác City Archives

H-2600 Vác, Múzeum u. 4.

Tel. / Phone: +36 27/305 444, fax: +36 27/310 147

www.vacarchivum.hu

E-mail: vacarchivum@invitel.hu

Felelős kiadó / Main editor:

dr. Horváth M. Ferenc igazgató / director

Fordítás / Translated by: György Mária

Tipográfia / Typographer: Arcus.hu / Dömény Csaba

www.arcuskiado.hu

Nyomda / Printed by: Multiszolg Bt., Vác

Grateful acknowledgements go to those who helped the attainment of this exhibition by their valuable donations, pieces of information or in any other way

Hálás köszönet mindazoknak, akik értékes adományaikkal, információikkal és más módon segítették a kiállítás megvalósítását

Adamek Gábor és felesége, Drajkó Irén, dr. Blazsek István (Veszprém), Czuczor Albertné, Cservenák Péter, Demmel László (néhai Kocsis Istvánné révén), Domin Károly, Drégely Mihály, Dudás László könyvtáros, dr. Evva Ferenc, Ferenczyné Anton Éva (Perlusz József révén), Füle József, Gulyás Jenő (Gulyás Lászlóné sz. Zajácz Júlia révén), Halász Csilla igazgató és Schramek László igazgató-helyettes (Pest Megyei Levéltár), Hock Béláné (Mesterházy László révén), Horváth Szilárd (Göd), Imre Pálné, Juhász Péter (Thury János és Bak Imréné Thury Erzsébet révén), Kereszturi Gyula, dr. Kiss Péter (szaktanácsadó), Krausz Ferencné, Kummer Béla, Kurucz né Paál Mária, Lukács Ilona (Lukács Ferenc révén), Matkovich Ilona (Matkovich Jánosné és felesége révén), Mizser Lajosné sz. Révész Mária, Mojzes Zsuzsanna, Mokánszky Zoltán, Násfay Lívia, Néder Frigyes, Országgh Ferenc, Pálmai Lászlóné, Próder István ny. igazgató (Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Vegyészeti Múzeuma, Várpalota), Regyep János, Rusvay Gábor, Sáray Tibor, Szabóné Nánási Vera (Nánási Károly és felesége, Gyetven Magdolna révén), Topolcsik Julianna, Varga Tibor, Vargáné Nyári Katalin igazgató (Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum Vegyészeti Múzeuma, Várpalota), Wágner Jenő és felesége, Hegedűs Irén és Zeke Attila